

۳) شیوه بیان حروفِ ترکی اذربایجان:

حروف ، اصوات و یا اوآهائی هستند که بوسیله عملکرد و یه ماهیه های ریه ، لوی ، دهان ، زبان ، لبها و... با هوای تنفس شده بوجود می‌آیند ؛ با این مفهوم که ماهیه های آنها را انهای مذکور با عملکردهای خود فشار هوا را تغییر می‌دهند و تغییرات به شکل امواج صوتی در هوای اطراف به حرکت در می‌آیند و به رده هوش برخورد می‌کنند ؛ به همین منوال اطلاعات لازمه به مغز رسیده می‌شود و مغز با تجزیه و تحلیل ، آنها را شناخته و باصطلاح کلمات بیان شده ، شنیده و فهمیده می‌شوند.

هر حرفی با شیوه خاصی بوسیله ماهیه های آنها مختلف دهان بیان می‌شود. با وجودی که شیوه بیان حروف ، موضوع فونوتیکی زبان می‌باشد و تا حدودی با دستور زبان که مسئله این کتاب است فرق دارد ، اما بخاطر ویه های زبان ترکی که در ان هماهنگی حروف صدا دار مسئله مهمی است ، در نتیجه اشنائی با شیوه بیان کلمات هر ند هم که کوتاه باشد ، کمک زیادی به توضیح و یاد گیری مسائل دستور زبان و اصول بکار گیری هماهنگی حروف صدا دار ان می‌کند ، به همین دلیل قبل از آغاز مسئله دستوری لازم است که هر ند به شکل خلاصه ، توضیحاتی در رابطه با شیوه بیان حروف داده شود.

a) عملکرد مشترك ار انهای دهان در بیان حروف بی‌صدا :

حروف بی‌صدا ، در زبان ترکی اذربایجان ۲۳ عدد هستند که با ویه های زیر بیان می‌شوند :

- در بیان حروف بی‌صدا ، دهان بنسبت حروف صدا دار کمتر باز می‌شود ، بطوری که دندانهای بالائی و ائینی حداکثر تا يك سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند.
- تن و صدای تک تک حروف بی‌صدا ، بنسبت حروف صدا دار کوتاه تر است.
- در تکلم حروف بی‌صدا ، هوای خارج شده از دهان ، بنسبت حروف صدا دار کمتر است.
- در ذکر حروف بی‌صدا ، راه هوای بیرون داده شده ، بوسیله بعضی از ار انهای دهان

(لمو ، زبان ، دانه‌ها و لبها) کمی رفته شده و با باز شدن آنها هوای جمع شده در ریه و یا در دهان با فشار در لحظه کوتاهی به بیرون داده می‌شود .

- تن صدای حروف بی‌صدا خیلی کوتاه است ، به همین دلیل نیز آنها بدون حروف صدادار قابل هجی نیستند و نتیجتاً سیلاب نیز محسوب نمی‌شوند ، راکه تن صدای حروف بی‌صدا ، بوسیله تن حروف صدادار به بالا و آئین کشیده و سیلاب تشکیل شده و هجی می‌شود.

(b) عملکرد مهم از انهای دهان در بیان **تك تك** حروف بی‌صدا به شکل زیر می‌باشد:

حرف ی ، (g , y) :

در بیان حرف **g, y** ، دهان کمی باز می‌شود ، انتهای زبان به طرف سقف دهان بالا کشیده و نوک آن رد می‌شود و مختصری نیز از دندانهای جلوی فاصله می‌برد ؛ در عین حال لبها کمی به حالت لبخند در می‌آیند.

در بیان حرف **ی** ، جلو خروج هوا بوسیله زبان و سقف دهان رفته می‌شود و با باز شدن آنها هوا از میان آنها به طرف لب و دندانهای آئینی و سس به بیرون هدایت می‌شود. حرف ترکی ، هماوا با فارسی [مثل : ، رد و خاك ، رداب و...] ، **y** ترکی نیز هماوا با **ی** فارسی [مثل : **ی** ، یا این یا ان ، یاسمین **yasəmin** ، یایلیق **yayliq**] می‌باشد .

حرف خ x :

در بیان حرف **x** ، دهان کمی باز می‌شود ، در همان حال انتهای زبان به سقف دهان می‌یوندد ، ولی نوک آن در آئین دهان می‌ماند ، اما مختصری از دندانهای جلوی فاصله می‌برد و یا به عقب کشیده می‌شود. در بیان حرف **خ** ، هوا از بین انتهای زبان و دهان بیرون می‌آید و به سقف دهان ، دندانهای بالائی در جلو دهان و سس به لب آئینی برخورد می‌کند و بدین سان به بیرون هدایت می‌شود. توجه شود که تلفظ **خ** ترکی ، ما بین حرف **ح** ، **خ** فارسی می‌باشد ؛ **خ** ترکی بوسیله انتهای دهان و زبان فته

می‌شود، در صورتی که خ فارسی در لُمو بیان می‌شود و بدین سان خرخر حرف خ در زبان فارسی زیاد تر است.

حرف ق q ، ک k :

در بیان حرف q و k ، دهان کمی باز می‌شود ، لب بالائی و مائینی نیز به شکل لبخند در می‌آید ، درعین حال نوک زبان رد می‌شود و از دندانهای مائینی در جلو دهان فاصله می‌گیرد. در بیان دو حرف q و k ، انتهای زبان به طرف سقف دهان و لُمو کشیده می‌شود ، بطوری که به انتهای سقف دهان می‌پیوندد ؛ با باز شدن انتهای زبان و سقف دهان هوا به بیرون داده می‌شود و به سقف دهان ، به دندانهای بالائی ، سس به لب مائینی برخورد می‌کند و به بیرون هدایت می‌شود. در بیان حرف ق جلو هوا بوسیله انتهای زبان و سقف دهان رفته می‌شود و با باز شدن آنها ، هوا با فشار به بیرون داده می‌شود.

حرف ق ترکی ، با ق فارس کمی فرق دارد ، زیرا ق فارسی بیشتر به قاف عربی نزدیکتر می‌باشد و در لُمو فته می‌شود ، در صورتی که ق ترکی عمدتاً با انتهای زبان و سقف دهان بیان می‌شود و نزدیک به حرف (تقریباً هماوا با

فت و و) فارسی می‌باشد. اوای حرف ک k در زبان ترکی ، تقریباً هماوا با ک فارسی [مثل : کردار ، کرد ، کرم و...] می‌باشد.

حرف ح ، ه ه ، h :

در بیان حرف ح دهان کمی باز شده ، انتهای زبان نیز مختصری به طرف بالا و سقف دهان کشیده و راه خروجی هوا کمی تنگتر می‌شود ، ولی جلو آن بطور کامل سد نمی‌شود. در بیان حرف ح ، نوک زبان در مائین دهان می‌ماند ، اما از دندانهای جلوی در مائین دهان کمی فاصله می‌گیرد ، در عین حال هوا از لُمو خارج می‌شود و به سقف دهان ، به دندانهای بالائی، سس به دندانها و لب مائینی برخورد می‌کند و از بین دو لب که کمی حالت لبخند به بخود می‌یرند ، به بیرون هدایت می‌شود. در الفبای عربی ، دو شکل (ه ، ح)

موجود است که هر دو آنها در زبان ترکی به يك شکل h ، ه تلفظ می شوند.

حرف غ ğ :

در بیان حرف غ ، دهان کمی باز می شود ، در عین حال زبان به طرف لمو و سقف دهان کشیده می شود ، نوک زبان نیز از دندانهای جلوی در ائین دهان مختصری فاصله می برد ، در همان حال هوا از لمو خارج می شود و به خروسک و به اطراف لمو و انتهای زبان برخورد می کند و آنها را می لرزاند و سس به سقف دهان برخورد می کند و به بیرون هدایت می شود.

حرف ب b ، p ، m :

در بیان حرف b ، p ، m ، دهان کمی باز می ماند ، ولی لبها کاملاً بسته می شوند ، در عین حال نوک زبان در ائین دهان می ماند و به دندانهای جلوی در ائین دهان می یوندد ، انتهای ان نیز کمی به طرف بالا و عقب کشیده می شود.

در بیان سه حرف مذکور لبها بسته و هوا در دهان جمع می شود و با باز شدن آنها با فشار به بیرون داده می شود. بیان حرف م کمی با دو حرف ب ، فرق دارد ، زیرا در بیان حرف م فشار هوای بیرون داده شده کمتر از حرف ب می باشد ؛ در بیان حرف ب جلو هوا کاملاً سد می شود ، ولی در بیان حرف م کمی هوا از بینی به بیرون داده می شود.

تن صدای حرف م کمی بم تر (کلفتتر) از ب می باشد. حرف ، ب ، م در زبان ترکی و فارسی تقریباً هماوا تلفظ می شوند.

حرف و v ، f :

در بیان حرف v ، f ، دهان کمی باز می شود ، بطوری که دندانها تا نیم سانتی متر از هم فاصله می برند ، در عین حال زبان در ائین دهان می ماند ، ولی نوک ان مقداری به عقب و به سمت لمو کشیده می شود. لب بالائی نیز کمی به طرف بالا می رود و از

دندانهای بالائی در جلو دهان فاصله می یبرد. لب آئینی نیز به طرف بالا کشیده می شود، بطوری که ان به آئین دندانهای بالائی در جلو دهان می یوندد و بدین سان جلو هوا کمی رفته می شود، در عین حال با باز شدن لب آئینی و دندانهای بالائی هوای جمع شده در دهان به بیرون داده می شود.

حرف د d ، ل l ، ن n ، ت t :

در بیان حرف d ، n ، l ، دهان کمی باز شده، زبان از روی دندانهای آئینی در جلو دهان به بالا کشیده می شود و به بین سقف دهان و انتهای دندانهای بالائی در جلو می یوندد، لبها نیز به شکل لبخند از هم فاصله می یزند و با باز شدن سقف دهان و نوک زبان هوا به بیرون داده می شود. در بیان حرف ل کمی هوا از دو طرف زبان بیرون می آید و در بیان ن مقداری هوا از بینی به بیرون داده می شود. تن صدای حرف ن تا حدودی بم تر از حرف د، ل، م می باشد. در بیان حرف د و ت جلو هوا بوسیله زبان و سقف دهان کاملاً سد می شود و با باز شدن آنها هوا در يك لحظه کوتاهی به بیرون داده می شود. در بیان حرف ل و ن جلو هوا کاملاً سد نمی شود. در بیان حرف ل نیز نوک زبان به ما بین سقف دهان و انتهای دندانهای بالائی در جلو می یوندد.

حرف ر r :

در بیان حرف r ، دهان کمی باز می شود، بطوری که دندانها تا نیم سانتی متر از هم فاصله می یزند، در عین حال نوک زبان به سقف دهان می یوندد و هوا از لحو خارج شده، با فشار به طرف بیرون داده می شود، بطوری که نوک زبان را به حالت لرزه (رر) تکان می دهد و بدین سان نند بار با سقف دهان برخورد می کند. حرف ر در مواردی نیز به شکل ضعیف بکار رفته می شود، بطوری که حرف ر اصلاً شنیده نمی شود. برای مثال کلمه بیر (يك) را در نظر بیریم که در مواردی به شکل بی (مثل: بی دنه) بکار رفته می شود. (به بخش حروف قوی و ضعیف در همین کتاب توجه کنید.)

حرف س s ، ز z :

در بیان حرف س s ، ز z ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانها تا نیم سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ؛ طرف میانه زبان به طرف میانه سقف دهان و به نزدیک دندانهای بالائی در جلو کشیده می‌شود ، در عین حال هوا از لبو خارج می‌شود ، از بین زبان و سقف دهان می‌گذرد و به دندانهای بالائی به دندانها و لب آئینی برخورد می‌کند و سس به بیرون هدایت می‌شود. حرف س عمدتاً با طرف میانه زبان و حرف ز با طرف جلو و نوک زبان (بدون اینکه جلو هوا کاملاً سد شود.) فته می‌شود. تن صدای حرف س ، ز کمی طولانی تر از سایر حروف بی‌صدا می‌باشد.

در بیان حرف ز فشار هوا بیشتر از حرف س می‌باشد . کلماتی که از زبان عربی وارد زبان ترکی شده اند ، حرف z به شکل ذ ، ض ، ظ نیز نوشته می‌شود ، ولی همه آنها در زبان ترکی به شکل ز تلفظ می‌شود. حرف s نیز با الفبای عربی به سه فرم س ، ث ، ص نوشته می‌شود ، اما آنها در زبان ترکی هماوا با حرف س تلفظ می‌شوند. حرف س و ز در زبان فارسی و ترکی تقریباً هم صدا تلفظ می‌شوند.

حرف ج c ، ç :

در بیان حرف ج ، دهان خیلی کم باز می‌شود ، در عین حال لب بالائی مختصری به طرف بالا کشیده می‌شود و لبها کمی باز شده و همانا طرف جلو و میانه زبان بطرف بالا کشیده می‌شود و به جلو سقف دهان و انتهای دندانهای بالائی در جلو دهان می‌پیوندد و با باز شدن آنها هوا به بیرون داده شده و سس به دندانهای بالائی و به لب آئینی برخورد می‌کند و به بیرون هدایت می‌شود.

در زبان ترکی ، تلفظ دو حرف ج ، با زبان فارسی کاملاً فرق دارد ؛ زیرا در بیان

ج ، فارسی ، لبها بطرف بیرون و به شکل نیم دایره در می‌آیند ؛ در بیان ج ،

ترکی لب بالائی کمی به طرف بالا ، به بیرون کشیده می‌شود و بدین سان لبها مختصری

حالت لبخند بخود می‌گیرند. تن صدای ج و در زبان فارسی آئینتر [کلفتتر] از

تن صدای ج ، ترکی بیان و شنیده می‌شود.

حرف j ، ش ş :

در بیان حرف ، ش ، دهان کمی باز و لبها از هم جدا می‌شوند ، در همان حال لب بالائی به طرف بالا و به بیرون کشیده می‌شود ، در عین حال زبان مختصری به حالت نیمه دایره در می‌آید و به طرف درونی دهان کشیده می‌شود و کمی نیز از دندانهای جلوی فاصله می‌یرد ، طرف راست و ان نیز با سقف دهان برخورد می‌کند ؛ بدین سان هوا از بین و میانه زبان و سقف دهان به بیرون داده می‌شود و به دندانهای بالائی ، سس به دندانها و لب مائینی برخورد می‌کند و بعداً به خارج از دهان هدایت می‌شود. صدای حرف ش ، بوسیله میانه زبان و سقف دهان ، ولی حرف با طرف جلوی زبان و سقف دهان بیان می‌شود ، تن صدای ش نیز کمی کشیده تر از حرف می‌باشد .

حرف ی y :

در بیان حرف ی ، لبها به حالت نیمه لبخند از هم جدا می‌شوند ، بطوری که دندانها نیم سانتی متر از هم فاصله می‌یرند ، در عین حال زبان کمی رد می‌شود و از دندانهای مائینی در جلو دهان فاصله می‌یرد و به طرف میانه سقف دهان کشیده می‌شود و بدین سان راه هوا را کمی سد می‌کند. در بیان حرف y هوا از لوی خارج می‌شود ، به میانه سقف دهان ، به انتهای سقف دهان برخورد می‌کند ، از میان آنها می‌گذرد و به انتهای دندانهای بالائی ، به لب مائینی برخورد می‌کند و سس به بیرون هدایت می‌شود.

(c) نحوه بیان حروف بی‌صدا را می‌توان به روه بندی‌های زیر نیز تجزیه کرد:

(a) در بیان حرف ب b ، p ، ج c ، ç ، د d ، ک k ، g ، ق q ، ت t ، جلو هوا بوسیله از انهای مختلف دهان ، لبها ، زبان و سقف دان کاملاً رفته می‌شود و با باز شدن آنها ، هوا در لحظه کوتاهی به بیرون داده می‌شود.

(b) در بیان حرف ح h ، s ، ش ş ، j ، z ، ی y ، خ x ، غ ğ ، ف f ، r ، l ، جلو هوای بیرون داده شده به طور کامل (همانند روه يك) رفته نمی‌شود ، به همین دلیل نیز صدای این حروف ، به نسبت سایر حروف بی‌صدا ، کشیده تر می‌باشد ؛

اما صدای هر دو روه مذکور به نسبت تن صدای حروف صدادار کوتاه تر است.

در بیان دو حرف م ، ن ، کمی هوا از بینی نیز خارج می شود ؛ با این تفاوت که در بیان حرف ن ، لبها باز می مانند ، اما در بیان حرف م لبها بسته می شوند.

در بیان چهار حرف ل ، ، ز ، ی ، هوا همزمان از دهان و بینی به بیرون داده می شود. حرف ك ، ، ق با انتهای زبان و دهان فته می شود .

حرف خ ، غ بیشتر با انتهای زبان و دهان و کمی نیز با لمو ساخته می شود. در بیان حرف ب ، ، م لبها بسته و سس باز شده و هوا به بیرون داده می شود.

حرف ج ، ، د ، س ، ش ، ز ، ، ل با طرف جلو زبان و سقف دهان بیان می شود.

(d عملکرد مشترك از انهاى دهان در بیان حروف صدادار :

در بیان حروف صدادار ، دهان کمی بیشتر از حروف بی صدا باز می شود ، بطوری که دندانهای بالائی و ائینی از يك و نیم تا دو و نیم سانتی متر از هم فاصله می گیرند.

در بیان حروف صدادار ، هوای خارج شده از لمو و دهان به مانع بزری برخورد نمی کند.

صدای حروف صدادار، طولانی تر از حروف بی صدا بیان می شود.

در فتن سه حرف a , e , i ، لبها کمی به حالت لبخند از هم جدا می شوند.

در تکلم چهار حرف ö , o , ü , u ، لبها به حالت دایره ای در می آیند و به شکل نوک به جلو و بیرون کشیده می شوند .

در بیان حروف صدادار هوای بیشتری به نسبت حروف بی صدا از دهان خارج می شود.

در ذکر حروف صدادار با اهن بالائی (a , e , i , ö , ü) ، زبان در ائین دهان می ماند ، نوک آن نیز به دندانهای ائینی در جلو می یوندد و طرف میانه آن کمی به طرف بالا کشیده می شود و بدین سان راه هوای بیرون داده شده را کمی تنگتر می کند.

صدای این حروف به نسبت سایر حروف صدادار نازکتر می باشد و به همین دلیل نام انها حروف صدادار با اهن بالائی (صدای نازك ،) نامیده می شوند.

در بیان چهار حرف a, i, o, u ، زبان به حالت نیم دایره ای در می آید ، کمی نیز به طرف انتهای دهان کشیده می شود و همانا نوک آن از دندانهای جلوئی فاصله می یرد.

در بیان چهار حرف a, i, o, u ، راه هوا باز تر شده ، در نتیجه تن صدای آنها بم از سایر حروف صدادار شنیده می شود ، به همین دلیل نیز اسم آنها را حروف صدادار با اهنه مائینی (با صدای بم) می نامیم. صدای حرف ا به شکل الف ساکن (ا) بیان می شود و او و تن صدای آن ، نسبت سایر حروف صدادار ، کوتاه تر شنیده می شود.

o عملکرد از انهای مختلف در بیان تک تک حروف صدادار با اهنه مائینی :

حرف a (ا ، ل ، عا) :

در بیان حرف ا a ، دهان کمی باز می شود ، بطوری که دندانهای بالائی و مائینی تا دو نیم سانتی متر از هم فاصله می یزند. در بیان حرف a ، زبان بطرف لوی کشیده می شود و همانا نوک زبان از دندانهای جلوی در مائین دهان فاصله می یرد ، لبها نیز به حالت نیم دایره ای در می آیند ؛ در عین حال هوا از لوی خارج و بدون برخورد به مانع مهمی به طرف بیرون هدایت می شود.

حرف ا (ای ، ی ، ی) :

حرف ا ، تا حدود زیادی به شکل الف ساکن تلفظ می شود. در بیان حرف ا دهان کمی باز می شود ، بطوری که دندانهای جلوی تقریباً تا دو سانتی متر از هم فاصله می یزند ؛ همانا نوک زبان کمی رد شده ، به طرف عقب و بالا ، به انتهای دهان کشیده می شود و از دندانهای جلوی در مائین دهان فاصله می یرد. صدای حرف ا با اهنه مائینی (بم) می باشد و بوسیله انتهای زبان و سقف دهان فته می شود. تن صدای حرف ا ، به نسبت سایر حروف صدادار کوتاهتر ، ولی مثل صدای a, o, u کلفتتر شنیده می شود.

حرف o (او ، اُ ، عُ)

در بیان حرف o ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانها تا دو نیم سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ، زبان نیز برد شده و مختصری به طرف لُمو، به انتهای سقف دهان بطرف بالا کشیده می‌شود ، در عین حال لبها به شکل دایره ای مثل نوک بطرف بیرون داده می‌شوند. در بیان حرف o ، هوا از لُمو خارج می‌شود و از بین انتهای زبان ، از انتهای سقف دهان و سس از بین دو لب دایره ای مثل نوک شده به بیرون داده می‌شود.

حرف u (او ، عو ، ئو)

در بیان حرف u ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانها تا دو سانتیمتر از هم فاصله می‌گیرند ، زبان نیز کمی بطرف لُمو و سقف دهان عقب کشیده می‌شود ، همزمان با آن لبها به حالت دایره ای در می‌آیند و مثل نوک به طرف بیرون کشیده می‌شوند ؛ در عین حال هوا از لُمو خارج شده و از میان زبان، سقف دهان و از میان لبها به بیرون داده می‌شود.

k عملکرد از انهای مختلف در بیان تک تک حروفِ صدا دار با اهند بالائی :

حرف e (اِ ، ائ ، عِ ، عِ) :

در بیان حرف اِ ، ائ ، ئ ، e ، دهان کمی باز می‌شود ؛ بطوری که دندانهای جلوی تقریباً یک و نیم سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند .

در بیان حرف e میانه زبان کمی به طرف بالا کشیده می‌شود ، در صورتی که نوک زبان به دندانهای جلوی در آئین می‌یوندد ؛ لبها نیز به شکل نیمه لبخند از هم جدا می‌شوند ، در عین حال هوا از لُمو به بیرون داده می‌شود و به سقف دهان ، به دندانهای بالائی در جلو دهان برخورد می‌کند و سس به بیرون هدایت می‌شود. حرف e بیشتر با میانه زبان و سقف دهان بیان می‌شود .

حرف (اَ ، عَ ، اَ) :

در بیان حرف اَ ، عَ ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانهای بالائی و آئینی تا دو سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ، در عین حال نوک زبان نیز به دندانهای جلوی در آئین دهان می‌یوندد و میانه زبان نیز مختصری به طرف بالا کشیده شده و لبها

نیز کمی از هم جدا می‌شوند.

در بیان حرف *ə* هوا از *ə* لو خارج می‌شود، به میانه سقف دهان ، به دندانهای بالائی ، بعداً به دندانها و لب آئینی برخورد می‌کند و به بیرون هدایت می‌شود.

حرف *ö* (*او* ، *ئو* ، *اُ* ، *ئُ*) :

در بیان حرف *ö* ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانهای بالائی و آئینی تا دو سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ، در ضمن زبان در آئین دهان می‌ماند ، ولی *نوک* آن به دندانهای جلوی در آئین دهان می‌پیوندد ، در همان حال لبها نیز به حالت نیم دایره ای در می‌آیند و مثل *نوک* به طرف بیرون کشیده می‌شوند.

در بیان حرف *ö* ، میانه زبان به طرف بالا کشیده و هوا از ریه بیرون داده می‌شود و از *لو* خارج و از میان انتهای زبان ، سقف دهان می‌گذرد و از بین لبهای نیم دایره ای که مثل *نوک* به بیرون داده می‌شوند به خارج دهان هدایت می‌شود.

حرف *ü* (*او* ، *اُ* ، *ئُ*) :

در بیان حرف *ü* ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانهای جلوی *یک* تا دو سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ، در عین حال لبها به حالت دایره ای در آمده و مثل *نوک* به طرف بیرون داده می‌شوند ؛ همانا طرف میانه زبان ، بطرف بالا کشیده می‌شود ، در صورتی که *نوک* زبان به دندانهای آئینی در جلو می‌پیوندد و هوا از میان انتهای زبان و سقف دهان می‌گذرد و سس از میان لبها به بیرون هدایت می‌شود.

حرف *i* (*ای* ، *ی* ، *ای*) :

در بیان حرف *i* ، *ای* ، دهان کمی باز می‌شود ، بطوری که دندانهای جلوی تقریباً نیم تا *یک* سانتی متر از هم فاصله می‌گیرند ؛ در عین حال لبها کمی باز می‌شوند ؛ *نوک* زبان نیز به دندانهای آئینی در جلو می‌پیوندد ، در همان حال میانه و انتهای زبان به طرف بالا کشیده می‌شود ، هوا از میان زبان و سقف دهان به طرف بیرون هدایت می‌شود.

حرف *i* با خط لاتین در بالا *یک* نقطه (*i*) همراه دارد ، این حرف در زبان ترکی

هم او با ای ایران تلفظ می‌شود.

(m) در رابطه با سه حرف i, l, y به مطالب زیر نیز توجه کنید:

از اینکه سه حرف i, l, y ، با خط عربی با علامت ی نوشته شده اند ، شم و کوش نیز بعنوان يك حرف به ان عادت کرده است ، نتیجتاً در وحله اول نین بنظر می‌رسد که انها تفاوت ندانی با هم ندارند ، ولی هر سه حرف مذکور در زبان ترکی اوهای متفاوتی دارند و هرکدام انها با شیوه مشخصی بیان و یا در ترکیب کلمه بکار رفته می‌شود. مثال :

در بیان حرف y دندانها حد اکثر تا نیم سانتی متر از هم فاصله می یزند ، اما در بیان حرف i دندانها از نیم تا يك سانتی متر از هم فاصله می یزند ، در صورتی که در بیان حرف l دندانها يك و نیم تا دو سانتی متر باز می‌شوند .

در بیان حرف y انتهای زبان به عقب کشیده می‌شود ؛ جلو ان نیز از دندانهای جلوی تا يك و نیم سانتی متر فاصله می یرد ، انتهای زبان به بالا کشیده می‌شود ، به سقف دهان می‌یوند و بدین سان جلو هوا رفته می‌شود. در صورتی که در بیان حرف i زبان به دندانهای آئینی در جلو دهان می‌یوندد و انتهای ان کمی بالا کشیده می‌شود و راه هوای بیرون داده شده را کمی تنکتر می‌سازد. اما در بیان حرف l زبان به عقب و کمی به بالا کشیده می‌شود ، از دندانهای آئینی در جلو دهان تا دو سانتی متر فاصله می یرد و راه هوا نیز کاملاً باز می‌ماند.

حرف y ، حرف بی‌صدائی است که صدای ان به شکل ساکن بیان می‌شود. حرف i ، حرف صدادار و صدای ان کشیده و کمی نیز نازك شنیده می‌شود. حرف l ، صدای کشیده و کلفت دارد.

توجه شود که حرف y در زبان فارسی نیز موجود است که با خط عربی به شکل ی و یا یا نوشته می‌شود. حرف i نیز به شکل ایران بیان می‌شود. اما حرف l در زبان فارسی موجود نیست.

توجه : در داد و فریاد کردن و یا اواز خواندن ، بیان حروف و فشار هوا در ریه و دهان و فرم باز شدن دهان ، دندانها و لبها با مکالمات روز مره و یا خواندن نوشته ای فرق می‌کند که در این مبحث رداخته نمی‌شود.